

Novigradski Muzej - Museo Lapidarium

Ziherl, Jerica

Source / Izvornik: **Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2007, 209 - 217**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:035986>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-27**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Novigradski Muzej – Museo Lapidarium

Uvod

Na reprezentativnoj izložbi *Hrvati i Karolinzi*, koja se nakon Splita (2000.) jednim dijelom predstavila i u Bresci (2001./2002.), novigradskim je spomenicima iz zbirke Lapidarij pripalo istaknuto mjesto, a tekstovi o njima donijeli su nova saznanja o nastanku grada Novigrada.¹ U starijoj se historiografiji nebrojeno puta raspravljalo o podrijetlu grada i njegovu pretpostavljenom vrlo ranom postanku. Rasprave o ubikaciji *Emonie*, *Emonije*, *Aemonie*, koje su služile isključivo za pokušaj utvrđivanja utemeljenja grada u antici, nisu do danas našle uporišta u materijalnim dokazima koje pak nalazimo u najbližem ruralnom ambijentu. Konkretni materijalni dokazi koji upućuju na podrijetlo ili na »političko-gospodarski« status grada sačuvani su kameni ulomci iz ranosrednjovjekovnog razdoblja i najnovija istraživanja novigradske kriptе. Teza koja se sve više uzima u obzir o tome da nastanak grada (Novigradske biskupije) valja povezati s izgradnjom kriptе, koja je sastavni dio prvog arhitektonskog koncepta današnje župne crkve Sv. Pelagija, smjelo nadilazi višestoljetne pretpostavke o njegovu antičkom podrijetlu. Ono što većina suvremenih autora koji se bave novigradskom poviješću žele naglasiti nesumnjivo je postojanje Novigrada kao kasnoantičkog *castruma* ili *castelluma*, tj. civilnog naselja s mogućnošću obrane, na čijim se gabaritima postupno razvija i postaje gradom. U prilog tome ide i odavno poznat podatak o Novigradu kao središtu rane franačke uprave u kojem je stolovao vojvoda Ivan (*dux Iohannes*).² Zato nam se novigradski spomenici iz zbirke Lapidarij, osobito ranoromanički korpus, otkrivaju »kao veliki neverbalni povijesni dokument; pravi arhiv u kamenu«.³ Bogata novigradska zbirka ima veliku kulturno-umjetničku vrijednost, a neki od njezinih reljefa pripadaju najboljim ostvarenjima predromaničke skulpture, ne samo u kontekstu hrvatske nego i europske kulturne baštine.

Sažeta kronologija zbirke novigradskog Lapidarija

Bez obzira na to što je zbirka novigradskog lapidarija odavno poznata stručnjacima i predmetom znanstvenih istraživanja, ona je kroz duže vremensko razdoblje bila neprimjerno izložena. Zapravo ne možemo doslovno reći »neprimjerno« jer u našem slučaju ono ne nosi negativne konotacije.

Radi se, naime, o tome da je svako povijesno razdoblje imalo svoj odnos prema onome što danas nazivamo muzealizacijom kulturnih dobara. Upravo nas stoga priča o novigradskom Lapidariju vraća unatrag gotovo više od jednog stoljeća, što zapravo govori da se nekada, kao i danas, skrbilo o tim vrijednim spomenicima. O njima su pisali Giacomo Filippo Tommasini (1595.-1655., novigradski biskup 1641.-1655.), Pietro Kandler (1804.-1872.) i Giuseppe Caprin (1843.-1904.).⁴ Doduše, oni ne govore o »zbirci«, nego o pojedinim kamenim ulomcima koji više nisu bili u funkciji sakralnog kompleksa, no vidljivo su nosili vrijednosne karakteristike. Konkretnije podatke o »zbirci« dobivamo iz izvještaja porečkog Istarskog društva za arheologiju i zavičajnu povijest / Società Istriana di Archeologia e Storia Patria (u daljnjem tekstu *Društvo*), čiji su članovi bili i Novigradani Giuseppe Parentin i Giovanni Urizio. Tako se u izvještaju *Društva* iz 1895. godine spominju istraživanja u novigradskoj kripti provedena radi utvrđivanja njezina, pretpostavljenog, ranokršćanskoga podrijetla. No umjesto traženih podnih mozaika na svjetlo su dana izišla 23 kamena ulomka, većinom pluteja, čija su naličja u prijašnjim razdobljima poslužila za popločenje prostora. S obzirom na to da su prednje strane bile ukrašene reljefnim kompozicijama, donesena je odluka da kameni ulomci budu »izloženi« na trgu uz južni bočni zid crkve Sv. Pelagija (nekoliko kamenih spomenika tamo se nalazilo i ranije). Sljedeće što bilježimo jest podatak da se neposredno nakon toga započelo s izgradnjom novog primjerenog prostora za kamene ulomke. Godine 1897. novigradska općina sastavlja zbirku *Lapidarium* i postavlja ju u poluotvoreni objekt (lođu) koji se nalazio na glavnom trgu sjeverozapadno od crkve Sv. Pelagija i time postao sastavnim dijelom gradskog parka. Izgradnju *Lapidariuma* nadgledavali su Andrea Amoroso i Antonio Pogatschnig, a financijsku konstrukciju od 1052,44 kruna proporcionalno su snosili novigradska *Comuna*, porečko *Društvo* i *Monarhija*.⁵ *Lapidarium* je »preživio« dva svjetska rata, no svojevrtni mali muzej na otvorenom postupno je nagrizao zub vremena. Branko Fučić, jedan od prvih hrvatskih konzervatora koji dolazi u Istru nakon II. svjetskog rata, u svom *Izvještaju* iz 1947. godine piše da je zbirka zatečena u ruševnom objektu (lođi) »neprimjerno izložena i zaštićena (...) pod udarom nevremena (...) neukusno zabetonirana (...) vlaga i sol razaraju mekani kamen (...)«.⁶ Nakon dugogodiš-

nje stanke odlučeno je da se zbirka premjesti na neko prigodnije mjesto a stara lođa sruši. Godine 1964. stručnjaci Arheološkog muzeja iz Pule demoliraju, dokumentiraju, postavljaju i izlažu zbirku u prizemnim prostorijama barokne palače Rigo nedaleko od glavnog novigradskog trga. Time Lapidarij postaje sastavnim dijelom srednjovjekovne zbirke pulskog muzeja koji ujedno nadgleda izložke.⁷ No vrijeme je još jednom pokazalo da ni taj prostor nije primjeren zbirci. Dugogodišnja izloženost spomenika vanjskim atmosferskim nepravilnostima izazvala je listanje i mrvljenje kamena, u konzervatorskom žargonu znano kao »kamena kuga«, a korištenje neprotektoriranih željeznih nosača »ugrozilo je zdravlje kamena i izazvalo njegovo pucanje zbog širenja rđe; iste ugradnje su kamen i onečistile cementnim, malternim i bojenim naličima.«⁸ Zbog alarmantnog stanja zbirke, ali i zbog vlažnosti i zapuštenosti prostora, godine 1992./93. započinje se s konzultacijama o njezinu spašavanju. Godine 1994. timskim radom Komisije za zaštitu spomenika kulture Općine Novigrad, pulskog Arheološkog muzeja i tadašnjeg riječkog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture započela je dugogodišnja sanacija Lapidarija.⁹ Lapidarij je nanovo demontiran i privremeno deponiran u podrum novigradske Osnovne škole Rivarela. Nakon demontaže i pohrane djelatnici pulskog Arheološkog muzeja čiste lapide i otklanjaju vezne željezne kuke. Godine 1995. sastavljen je elaborat sanacije Lapidarija te se pristupilo desalinizaciji.¹⁰ U podrumu škole napravljena su tri velika bazena u koje je potopljeno 60% kamenih spomenika te se sustavno analizira voda. Godine 1996. uz nadzor splitskog konzervatora Ive Donellija, pulskih arheologa i preparatora vrše se izmjene vode i namakanje preostalih 20% kamenih spomenika. Godine 1997. desalinizacija je uspješno završena, a tijekom 1998. vrši se konsolidacija (tj. učvršćivanje strukture kamena kemijskim preparatima u vremenskom terminu od 10 do 20 dana po spomeniku), spajanje fragmenata lapida, rekonstrukcija te izrada dokumentacije i bibliografije.

Istovremeno s radovima na sanaciji kamenih spomenika započelo se i s projektom osnivanja i izgradnje nove zgrade (muzeja) za zbirku Lapidarij, s obzirom na to da u Novigradu nije postojao povijesni prostor u kojemu bi zbirka mogla biti zadovoljavajuće izložena. Ključna je pretpostavka bila da budući muzej ne može biti izvan gradske jezgre, a da bi po mogućnosti trebala biti što bliže župnoj crkvi – bivšoj katedrali, odakle i potječe većina spomenika. Odabrana je lokacija pored glavnoga gradskog trga i župne crkve – urbani prostor grada koji je bio prazan, neuređen i neadekvatno iskorišten (drvarnice obližnjih stanara, parkirno mjesto, smještaj za komunalni otpad itd.).¹¹ Godine 1999. prihvaćen je prijedlog *Izmjene i dopune PUP-a starogradske jezgre Novigrada*, a 2000. izrađen je muzeološki elaborat.¹² Na temelju Detaljnog plana uređenja dijela povijesne jezgre iz 2001. godine definirano je područje obuhvata izgradnje. Plan je predvidio parcelu koja obuhvaća zgradu tlocrtno pravokutnog oblika, platformni prilaz i dio javnog prostora – parka, ukupne površine 780 m². Na temelju urbanističkih proporcija raspisan je pozivni arhitektonski natječaj sa sadržajem u kojem se tražila svježja, inovativna i tehnološki

dorađena arhitektura koja bi bila suveren i suvremen odgovor na zahtjeve programa i konteksta.¹³ Nakon razmatranja idejnih arhitektonskih rješenja izabran je projekt *Dvije crne kutije i park* riječkog arhitektonskog biroa Randić – Turato. Projekt je bio izabran zato što je tekstura zgrade svojim jezgrovitim i oporim formalnim izrazom – jednostavni tektonski okvir u kojem dominiraju »dvije crne kutije« za udomljavanje izložaka – odražavala recipročni odnos krajolika te fizičke prisutnosti građevine i artefakata, a ujedno nije predstavljao ni neutralnu »bijelu kocku« ni spektakularni skulpturalni manifest. Forma opipljive tenzije između konstruktivne nužnosti, duhovne vrijednosti i doživljajne artikulacije bila je zadovoljena. Zaključak je bio da odabrano rješenje predstavlja kako uspješnu interpolaciju suvremene arhitekture unutar starogradske jezgre tako i dostojan arhitektonski okvir dragocjenim spomenicima – izlošcima. Godine 2003. izrađen je idejni, glavni i izvedbeni projekt, a iduće se godine, nakon izvršenog arheološkog istraživanja lokaliteta, započelo s gradnjom muzeja. Godine 2006., na temelju elaborata muzeološkog postava, zbirka Lapidarij udomljena je u novoj zgradi, odnosno u novoosnovanoj javnoj kulturnoj ustanovi nazvanoj *Muzej – Museo Lapidarium*.¹⁴

Time se naša priča o vrijednim novigradskim spomenicima privela kraju. Dakako, kao što smo spomenuli u uvodu dijelu, svako povijesno razdoblje drukčije promišlja o muzealizaciji kulturnih dobara. Ovo naše izražava ideju muzeja poput spremnika energije s potencijalom uključivanja novih slikovnih sklopova, koncepata i konstrukta u proces stvaranja mjesta gdje »se pripovijeda priča kojoj se vjeruje«. Stoga je novigradski muzej s jedne strane kompaktan a s druge polivalentan; on je suvremeni urbani hibrid čija je namjena ne tradicionalna prezentacija zbirke, već prezentacija identiteta. Možemo samo dodati: prezentacija ljudskih konstrukcija, a ne destrukcija. Upravo stoga što se radi o ljudskom stvaralaštvu, kako kroz davna vremena, tako i danas, za ovu ćemo priliku izostaviti neke od mana ili promašaja u projektiranju, gradnji ili pak samom postavu. Osnovni je cilj postignut: udomljena je vrijedna zbirka i nakon mnogo godina nanovo je dostupna javnosti.¹⁵ Treba samo vjerovati da će muzej u svakom smislu blagotvorno urasti u svoju sredinu, živim sadržajima revitalizirati postojeće stanje i podignuti kriterije kako mještana tako i gostiju.

Opis zgrade: *Dvije crne kutije i park*

Zgrada muzeja koncipirana je kao prizemni paviljon sa sklopivom ostakljenom opnom i dvjema punim betonskim jezgrama postavljenima unutar prostora koje ujedno dominiraju korpusom zgrade. Jedan betonski volumen je pravokutnog, a drugi, viši, oktogonalnog oblika: reminiscencije na nekadašnje izvorno podrijetlo najreprezentativnijih spomenika iz zbirke – bazilika (kripta) i baptisterij. Muzej je podijeljen na dvije etaže: visoko prizemlje i suteren.¹⁶ Središnji dio visokog prizemlja u cijelosti je namijenjen izložbeno-prezentacijskom prostoru, a na sjevernoj strani nalazi se prostor za smještaj zaposlenih i stubište. Krov zgrade je ravan i

konzolno pokriva prostor muzeja. Atika krova obložena je betonskim pločama koje su postavljene u liniji staklene opne. U suterenu građevine, uz sanitarne čvorove i manji izložbeni / multimedijски prostor, nalazi se čuvaonica te prostor strojarske podstanice s dizalicom topline i kotlovnicom. Staklena opna paviljona omogućuje transparentnost i lakoću volumena te ostvaruje prožimanje vanjskog i unutarnjeg prostora. U ljetnim mjesecima, izvedbom sklopivih staklenih stijena, stvara se slobodan prolaz i komunikacija posjetitelja kroz zgradu i uokolo nje.

Interijer muzeja sastoji se od pravokutne ostakljene dvorane u kojoj središnje mjesto imaju dvije tzv. »crne kutije«. Velika stijena uz istočni rub zgrade sadrži multimedijски zid prigodan za biblioteku, informacijski punkt i različite prezentacije (projekcije). Zid i pod interijera obloženi su lakiranim drvom, dok su suterenske sanitarije obložene keramikom malih dimenzija. Ziđe uredskog i suterenskog prostora obojeno je ljubičasto, a podovi su od epoksidnog samoliva žute boje. Strop paviljonskog prostora obložen je plastificiranim bijelim plohama koje pokrivaju raster ugrađenih neonskih rasvjetnih tijela. Interijer je muzeja projektiran tako da se sustavom mobilnog namještaja (informacijski punkt, garderoba, stolice itd.) vrlo lako može organizirati za različite namjene: predavanja, prezentacije, znanstvene skupove, pult za prodaju i slično.

Dva su prostora stalnog postava (»crne kutije«) tamna. Budući da je unutrašnjost tih prostora obojena antracit-sivom bojom, vidljivost je minimalna. Jedino je osvjetljenje muzeološka rasvjeta koja naglašava izložak i pritom stvara dodatno ambijentalno osvjetljenje koje omogućuje kretanje. Minimalni okularni otvor koji propušta prirodnu svjetlost u višem objektu ne remeti svjetlosnu scenografiju. Usredotočenost je posjetitelja na izložke maksimalna i ničim ometana. Takvim osvjetljenjem stalnog postava unutar zatvorenih volumena stvara se različiti mikroambijent cjelokupnog interijera muzeja. Osvjetljenje izvan »crnih kutija« difuzno je i nenametljivo te se spaja s prirodnom svjetlošću (vanjski park i trg). Izvan glavnog korpusa stalnog postava, tj. dviju »crnih kutija«, u interijeru je izloženo nekoliko najcjelovitijih lapida koje različitim i razigranim postavom označuju namjenu zgrade. Slobodno postavljene lapide, zbog staklenog ziđa, vidljive su sa svih prilaznih strana i ujedno predstavljaju svojevrsni uvod u priču o »novigradskom lapidariju«.

Zgrada muzeja interpretira kontekstualni odnos prema muzejskoj građi, arhitekturi, krajoliku i posjetitelju. Muzej je dio urbanog krajolika, no istovremeno čini i samostalnu cjelinu.¹⁷ Temeljna je komunikacija u prostoru kružna, ali se posjetitelj već kod približavanja muzeju konfrontira s nekoliko slobodno postavljenih izložaka i s dva zida samostalno stojećih objekata (tzv. »crne kutije«). Oko tih objekata prolazi nesmetana komunikacija koja bilo s koje strane uvijek ponovo omogućava uvid u prostorni raspored muzeja.

Na začeljnem dijelu muzeja smještene su zatvorene i poluzatvorene prostorije. Uredski prostor ukomponiran je u tektoniku zgrade i ničim ne ometa kružnu muzejsku komunika-

ciju posjetitelja. Neposredno pored uredskog sklopa, u istoj ravnini, nalazi se stubište koje vodi u suteran. Stubište je lako uočljivo, kako zbog kružne komunikacije, tako i zbog relativno male kvadrature muzeja.¹⁸ U suteranu, pored stubišta, smještene su četiri sanitarna čvora. Lijevo od sanitarnih čvorova nalazi se mala multimedijска dvorana s nekoliko izloženih lapida. U nastavku manje dvorane nalazi se ulaz čuvaonice i kotlovnice. Relativno velika čuvaonica bit će opremljena mikroklimatskim i sigurnosnim sustavima, potrebnom građom za arhiv i trezor muzeja.

S obzirom na to da se muzej nalazi pored javne zelene površine, odnosno parka, obilazak muzejskog postava nastavlja se i u vanjskom prostoru. Na parkovnoj površini izloženi su oni dijelovi zbirke kojima je podrijetlo vanjska upotreba kao što su dovratnici, pragovi i atike.¹⁹ U parkovnom dijelu nalazit će se i prigodne sjedalice za stanku ili odmor posjetitelja, a u ljetnim mjesecima održavat će se tzv. *Light&Sound* sadržaj kao i prigodna kulturna događanja.

Koncepcija stalnog postava

Rad na muzeološkom konceptu temeljio se na ostvarivanju muzeja kojemu će primarna djelatnost biti pohrana, proučavanje i izlaganje zbirke Lapidarij.²⁰ Međutim, osnovna koncepcija muzejskog postava prilagođena je suvremenosti i izražava ideju muzeja kao vrste pripovijesti, beskrajno bogate slikovne arhive. Opća slika muzejskog postava temelji se na principu izlaganja reprezentanata fundusa – lapidarija, pokušaju razvijanja priče o određenom razdoblju u određenoj sredini, dopuni stvarnog prikaza virtualnim i principu izlaganja povremenih izložbi u skladu s prostornim mogućnostima.²¹ Slijedom navedene koncepcije rješavaju se tri muzeološke prostorne komponente:

1. gravitacijsko područje: predvorje, prijamni prostor, garderoba, parkovni dio;
2. područja za prezentaciju: oktogonali i pravokutni prostor, paviljonska i suterenska dvorana te dijelovi parkovnog i ulaznoga prostora;
3. ured, čuvaonica i spremište.

Muzej je kombinacija svih triju funkcija, s time da područja za prezentaciju zauzimaju dvije trećine prostora muzeja, odnosno koriste se za izlaganje. Sve su tri komponente u međudnosu i razmjerima koji pružaju fleksibilnost izlagačkog prostora kako za stalni postav tako i za povremene izložbe te pedagoško-didaktičke djelatnosti. Stalni postav temelji se na izlaganju najvrednijih i najcjelovitijih spomenika iz zbirke Lapidarij.²²

Tehnički opis načina izlaganja

Način izlaganja (postavljanja) stalnog postava lapidarne zbirke zadovoljava sigurnost i integritet izložaka te relativno kvalitetno razgledavanje i doživljaj. U tehničkom smislu svi izložci imaju jednaku ili sličnu fizičku strukturu. Radi se

o vapnenačkim ili mramornim artefaktima relativno velike tvrdoće. Svi su predmeti kompaktni i ne očekuju se pojave drobljenja kamena ni procesi salinizacije koji uzrokuju degradaciju površina.²³ Stoga su izlošci postavljeni slobodno, bez zaštitnih stakala ili drugih zaštitnih elemenata. Većina izložaka postavljena je na okomite plohe zida, obješena na konzole od nehrđajućeg čelika uz dodatno osiguranje od pomicanja i prevrtanja.

Dvije grupe spomenika postavljene su na specifičan način da bi do izražaja došla njihova izvorna funkcija. U zbirci postoje tri pluteja oltarne pregrade koji su ukrašeni plitkim reljefima s jedne i druge strane, a neki su obrađeni na proboj. Radi se o, u svjetskim razmjerima, unikatnom primjeru perforiranog pluteja te je trebalo istaknuti tu osobinu. Da bi se pokazao cijeli ukras, a ujedno upozorilo na njihovu izvornu funkciju ograde, pluteji su postavljeni u prostor na način da formiraju malu ogradu po širini četvrtaste »crne kutije«. Na poziciji ograde formirana je stuba koja asocira podjelu prostora na prezbiterij i naos.

Drugi izložak koji je postavljen prema posebnom projektu ciborij je biskupa Mauricija. On se nalazi u osmerostranoj »crnoj kutiji« koja simulira prostor krstionice u kakvoj se izvorno nalazio. Budući da je sačuvano pet stranica košare ciborija i jedan kapitel, izrađena je djelomična rekonstrukcija čitavog ciborija. Podatke o njegovu izvornom izgledu donosi nam Doufurnyjev crtež iz 1783. godine, a ciborij je bio izložen s rekonstruiranom košarom na izložbi *Hrvati i Karolinzi* u Splitu i Bresci.²⁴ Ta je rekonstrukcija bila dobro prihvaćena pa je prenijeta u novigradski muzej. Stupovi ciborija imitiraju se u metalnoj konstrukciji (glatke cijevi) koja se oslanja o gornju plohu šesterostranog krsnog bazena. Na mjestu gdje nedostaje pet kapitela neutralna je minimalna konstrukcija, a ploče košare obješene su na metalne ploče postavljene u šesterokut. Visina cjelokupne konstrukcije zadana je Dufurnyjevom nacrtom, no s obzirom na to da povijesni nacrt ne donosi egzaktnu dimenziju, visina ciborija je pretpostavljena.

Određeni broj izložaka postavljen je unutar paviljonske dvorane na postamentima izvedenim istim materijalom i bojom kao vanjsko zide dviju »crnih kutija«. Oni su sagledivi sa svih strana i ne ometaju kružnu dvoransku komunikaciju. Stalni postav sačinjavaju najcjelovitiji i najznačajniji spomenici iz lapidarne zbirke, dok određeni broj ulomaka ostaje u čuvaonici. Zbog njihove kulturno-povijesne vrijednosti oni će biti dostupni stručnjacima i ostaloj zainteresiranoj publici.

Multimedijski pristup u prezentaciji postava

Uz formalnu i pojamovnu jasnoću stalnog postava kao sekundarni instrumentarij u predstavljanju muzejske građe poslužit će multimedijska sredstva. Suvremeni pristup linearnog diskontinuiteta uz pomoć multimedijske prezentacije povjeren je umjetnicima i stručnjacima različitih struka. S obzirom na to da je multimedijski pristup vrlo pristupačna komunikacijska metoda, poslužiti će kao osnovni mediji za

objašnjavanje odabranih povijesnih i kulturoloških fenomena. Spojem virtualnog i stvarnog prenositi će se poruke i znanja širokom krugu posjetitelja, osobito najmlađima te širiti polja muzealne određenosti.²⁵ Uz izložke iz zbirke Lapidarija i multimedijskih sredstava, u suterenskom prostoru muzeja koristit će se različiti didaktički materijali koji će najmlađoj publici omogućavati istraživanje, učenje i razumijevanje muzejskog sadržaja.

Princip primjene suvremenih komunikacijskih metoda kod muzejskog postava upotrijebit će se i za osnovnu signalizaciju muzejske zgrade. Stoga će se već na gradskom trgu nalaziti virtualna slika / znak koja će plijeniti pažnju i upućivati posjetitelje na muzej. U sklopu toga iskoristila bi se i jednolična ploha ukošenog prilaza muzeju za diskretne i sadržajne multimedijske efekte.

Zaključak

Novigradska zbirka Lapidarij po svojoj vrijednosti spada u najvišu kategoriju kulturnih dobara te smatramo da će primjerenom prezentacijom u novim prostorima muzeja dobiti zaslužen kao lokalno / nacionalno tako i svjetsko značenje. Muzejskom prezentacijom najrepresntativnijih dijelova zbirke predočuju se argumenti prošlosti spojeni u kontekstu i međuodnosu kao rezultat kreativnog djelovanja i zakonitosti znanstvenih disciplina. Stoga je Muzej – Museo Lapidarium zamišljen kao multidisciplinarni i interaktivan prostor koji će suvremenim muzeološkim metodama i različitim didaktičko-edukativno-kulturnim programima postati inspirativnim, ugodnim i atraktivnim mjestom okupljanja najrazličitijih struktura posjetitelja – i ne manje važno – njihova učestala vraćanja. No prije svega, novigradski muzej svjedočit će o bogatoj kulturno-povijesnoj baštini koja ne pripada samo autohtonom prostoru: ispreplitanjem uzajamnih odnosa i utjecaja ona postaje sastavnim dijelom ne samo hrvatskih već i europskih kulturoloških zbivanja. Na posljetku, muzej će govoriti i o identitetu Novigrada koji, svjestan svoje prošlosti, nastoji sačuvati njezine vrijednosti i značenja za buduća pokoljenja.

Bilješke

- 1
IVICA MATEJČIĆ, Novigrad, u: *Hrvati i Karolinzi II*, katalog izložbe, Split, 2000., 42-46; MILJENKO JURKOVIĆ, Arhitektura karolinškog doba, u: (bilj. 1), 164-189. Katalog izložbe u Bresci: *Bizantini, Croati, Carolingi, Alba e tramoto di regni e imperi*, (ed.) Ante Milošević e etc., Brescia, 2001.
- 2
DARKO DAROVEC, Pregled istarske povijesti, Pula, 1996., 28.
- 3
IVICA MATEJČIĆ, Ranosrednjovjekovni spomenici Lapidarija i novigradska katedrala, u: *Novigradski lapidarij/Lapidario di Cittanova*, Novigrad, 2006., 31-32.
- 4
GIUSEPPE CAPRIN, L'Istria nobilissima I, Trieste, 1992., 54-61.
- 5
LUIGI PARENTIN, Cittanova d'Istria, Trieste, 1974., 299-300.
- 6
JERICA ZIHERL, Sažeta kronologija zbirke novigradskog Lapidarija, u: (bilj. 3), 97.
- 7
BRANKO MARUŠIĆ, Kasnoantički kaštel Novigrad (Istra) u svjetlu arheološke građe, u: *Diadora*, 11 (1989.), 285-322.
- 8
FINA JUROŠ-MONFARDIN, Program radova završne faze desalinizacije lapida novigradskog lapidarija, Arheološki muzej Istre, 1997.
- 9
Zaštitno preseljenje novigradskog lapidarija iz palače Rigo i privremeno deponiranje (do izgradnje namjenskog objekta) u podrum novigradske osnovne škole, Klas: 612-01/94-01/18, Ur. br: 2170-60-94-03/MB, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Rijeka, 1994.
- 10
Lapidarij u Novigradu (ex palača Rigo) – prilog elaboratu sanacije, konzervacije i prezentacije, N. z. 1053/95, Arheološki muzej Istre, 1995.
- 11
Novigradsko gradsko poglavarstvo 1997. godine prihvaća hodoigram aktivnosti i imenuje Radnu grupu za izradu Programa za osnivanje i izgradnju muzejske zbirke – Lapidarij.
- 12
IVICA MATEJČIĆ, JERICA ZIHERL, Muzeološki program Novigradski Lapidarij, Novigrad, 2000.
- 13
Novigradski Lapidarij, katalog izložbe, (ur. Jerica Zihlerl), Novigrad, 2001. Pozvani su bili arhitekti Eligio Legović, Njirić+Njirić, Glivarec – Tajder i Randić – Turato.
- 14
IVICA MATEJČIĆ – IDIS TURATO – JERICA ZIHERL, Muzej »Novigradski lapidarij«, program stalnog postava, Novigrad, listopad 2005. Elaborat stalnog postava prihvaćen je na 24. sjednici Hrvatskog muzejskog vijeća 28. ožujka 2006., a registracija Muzeja izvršena je 3. svibnja 2006.
- 15
Sanacija zbirke Lapidarij i izgradnja muzeja omogućena je sredstvima Ministarstva kulture RH, Istarske županije i Grada Novigrada.
- 16
Površina suterena je 111,99 m², prizemlja 192,85 m², a sveukupna 304,84 m².
- 17
Važan je put do zgrade i kroz zgradu. Nažalost, glavni ulaz u muzejsku zgradu nije izveden u skladu s laboratorom Stalnog postava. Njime je bilo predviđeno da posjetitelj do ostakljene ulazne, južne fasade stiže s trga ukošenim podnožjem, koje se penje blagom kosinom do ulaza u muzej. Podrazumijeva se da je takav prilaz bio namijenjen posjetiteljima s posebnim potrebama. Umjesto toga arhitekti se odlučuju za prilaz, jedan dio kojeg je blago stubište, a drugi kosina presvučena kamenim oblucima. Takvim, po mojem mišljenju, nespretnim i nefunkcionalnim prilazom ulazi se u prostor na razini visokog prizemlja koji se, zbog staklene zidne opne, doživljava kao otvoreni krajolik (čime doista i postaje u trenutku kad se staklene zidne opne razmaknu).
- 18
Na temelju elaborata Stalnog postava bilo je predviđeno da će stubište biti prilagođeno posjetiteljima s posebnim potrebama (tj. stubišnim dizalom), ali ni gradska vlast ni arhitekti nisu neposredno prije otvorenja zgrade imali sluha za ugradnju elektronskog pomagala. Nažalost, ni samo stubište, s obzirom na to da vodi u muzejsku čuvaonicu, ne odgovara muzeološkim standardima.
- 19
Trenutačni koncept stalnog postava zbirke Lapidarij te ostalih kamenih spomenika u muzeju i oko njega te na zidu i u prostoru župne crkve Sv. Pelagija izveo je Ivica Matejčić.
- 20
Zbirka Lapidarij registrirana je kao kulturno dobro (Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Klasa: UP I – 612-08/02-01/499 Ur. broj: 532-10-1/8 (JB)-03-4, od 17. veljače 2003; Reg: Z-432., a korpus zbirke upisan je u inventarne knjige Arheološkog muzeja Istre u Puli od inventarnog broja S/4001 – S/4086 i A/4473. Utvrđeno je da se Lapidarij u Novigradu sastoji od 101 lapida – dijelova antičkih nadgrobnih spomenika i arhitektonske plastike, dijelova (rano)srednjovjekovnog crkvenog namještaja od 6. do 12. st., natpisa, grbova te dijelova arhitektonske plastike od 14. do 18. st. U razdoblju od 1998. do 2002. godine, tijekom konzervatorskih radova u kripti novigradske župne crkve Sv. Pelagija, zbirka je upotpunjena s 30-ak novopronađenih spomenika (stručna je obrada u tijeku). Najznačajnija cjelina je ranosrednjovjekovna zbirka u kojoj se ističe dobro sačuvan Mauricijev ciborij s kraja 8. st.
- 21
U vrijeme pisanja ovog priloga od navedenoga je izvedeno samo izlaganje reprezentanata fundusa.
- 22
Izlošci stalnog postava podijeljeni su u četiri osnovne grupe – ranosrednjovjekovni spomenici; ciborij i stilski pripadajući dijelovi lapida (60%), liturgijski kameni namještaj iz različitih povijesnih razdoblja; pluteji, pilastri, stupovi i kapiteli, tranzene (20%), antički arhitektonski dijelovi i nadgrobnici; arhitravi, dovratnici i sl. (10%), heraldika; srednje i kasnovjekovno razdoblje (10%) – koje ujedno čine izložbene cjeline, odnosno prostore.

23

Predviđeni ambijent za izlaganje ne sadrži vlagu u atmosferi, koja bi mogla djelovati degradirajuće na izložene predmete. Neki od izložaka dosta su teški, ali postojeće strukture zidova mogu izdržati težinu konzola s težinom izložaka.

24

Hrvati i Karolinzi II. (bilj. 1), 52-54.

25

Na temelju idejnih koncepata multimedijske prezentacije navest ćemo nekoliko predloženih čija se primjena predviđa u 2007. i 2008. godini: interaktivno vodstvo koje zamjenjuje muzejske tiskovine kao što su legende i deplijani; multimedijaska kompjutorska prezentacija građevina iz koje potječu najreprezentativniji izlošci – bilo da se radi o 3D modelima ili samo simulacijama; animacija na temu motiva s reljefnih prikaza odabranih izložaka kao što su mitске životinje, biljke ili ornamenti – slika bi se projicirala ili u jednom od prostora stalnog postava ili po površinama vanjskog zida; igra – slagalica kojom treba složiti sliku s pojedinog izložka (igra može biti složena tako da se igra na kompjutoru ili pak izvedena u tehnici slagalice koja bi se ujedno mogao prodavati i kao muzejski suvenir); zvukovni elementi.

Summary

Jerica Zihlerl

The Lapidarium Museum in Novigrad

The Lapidarium Museum in Novigrad is a new building complex intended for museum and gallery use. The basic mission of the museum is (finally) the museological presentation of an exceptionally valuable collection of stone monuments, known in literature as the »lapidarium of Novigrad,« which was exhibited in an inappropriate way for a long period of time. Even though its primary activity is preservation, documentation, and presentation of the collection, the museological concept has been adapted to modernity and expresses the idea of museum as a sort of energy container with the potential of including new sets of images, concepts, and constructs into the process of creating a place where »a credible story is told.« Therefore, the museum of Novigrad is both compact and polyvalent; it is a modern urban hybrid aiming at the presentation of identity rather than the traditional presentation of the collection.

The new building, designed by »Randić-Turato« architects from Rijeka, facilitates the application of modern museological methods. It has been conceived as a one-story pavilion with a foldable glass membrane and two compact concrete cores, freely set within space. Randić-Turato's museum is neither a neutral white container nor a spectacular manifesto of sculpture. With its concise and sharp formal expression – as a simple tectonic frame of glass membrane dominated by »two black boxes« housing the exhibits – the building's texture fits perfectly into the physical context of the locality. The reciprocal relationship between the landscape, the physical presence of the museum, and its artefacts reflects the tangible tension between constructive necessity, spiritual values, and experience articulation.

Razglednica novigradskog glavnog trga s početka 20. stoljeća (lapidarij desno). Preuzeto iz knjige »Sretan grad« ZN Žakan Jurij, 2001.

Zračni snimak starogradske jezgre Novigrada (glavni trg i župna crkva Sv. Pelagija). Preuzeto iz elaborata stalnog postava, 2005.

Lapidarium na glavnom gradskom trgu sjeverozapadno od crkve Sv. Pelagija, 1897.-1964. (foto: Urlich, Rijeka, 1962.)

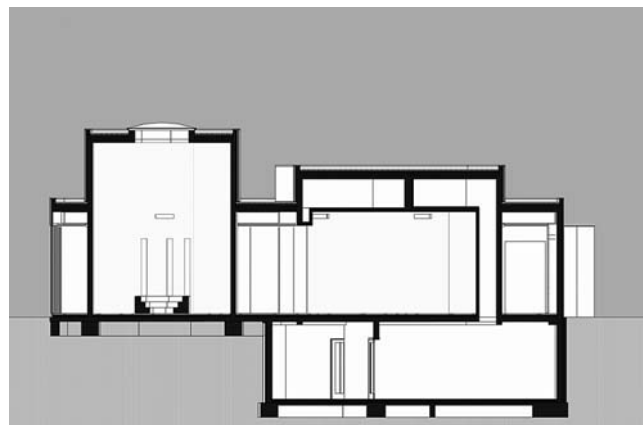
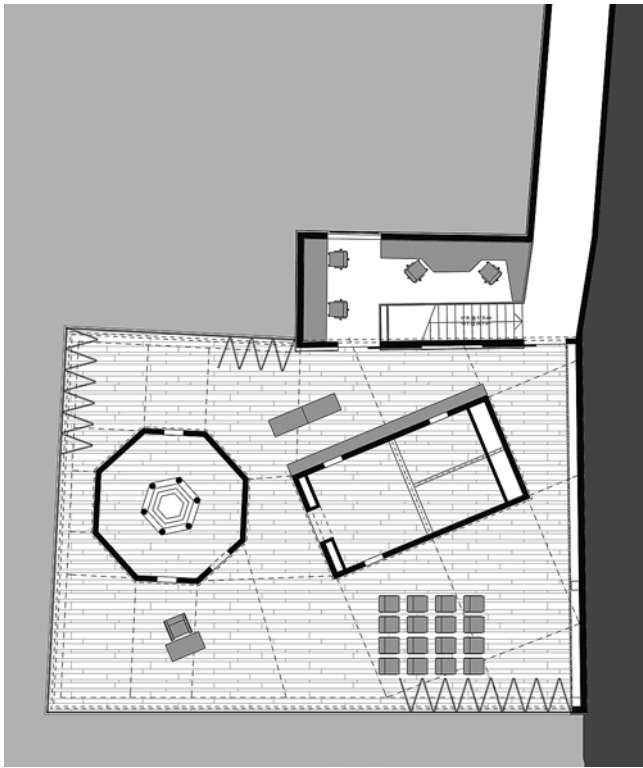
Zbirka lapidarij u prostoru palače Rigo, 1964.-1993. (foto: J. Ziherl)

Desalinizacija kamenih spomenika, 1995.-1997. (foto: J. Ziherl)

Čišćenje lapida i otklanjanje veznih željeznih kuka, 1998.-1999. (foto: J. Ziherl)

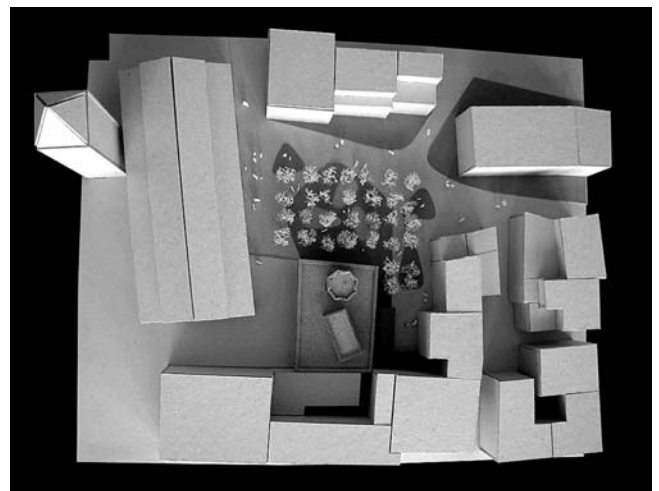
Tlocrt i presjek zgrade muzeja. Preuzeto iz elaborata stalnog postava, 2005.

Zgrada muzeja sa sklopljenom staklenom stijenom. (foto: Robert Leš), preuzeto iz monografije Novigradski lapidarij, 2006.

Zgrada muzeja sa strane parka, rujan 2006. (foto: J. Ziherl)

Maketa starogradske jezgre sa zgradom muzeja. Preuzeto iz elaborata stalnog postava, 2005.

Muzejski postav unutar pravokutne »crne kutije«. (foto: Ž. Bačić, 2006.)

Muzejski postav. Tranzena, 11.-12. st., vapnenac. (foto: Ž. Bačić, 2006.)

Mauricijev ciborij, muzejski postav unutar oktagonalne »crne kutije«. (foto: Ž. Bačić, 2006.)